

FRÄMMANDE MAKT

JANI SALLINEN OCH MATHIAS STÅHLE

Främmande makt

UTLÄNDSKA SPIONER PÅ SVENSK MARK

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Tidigare utgivning på annat förlag

Vapensmederna. Männen som beväpnar Sveriges kriminella (2021)

*Citatet på sid 132 ur Mitt krig mot Putin av Bill Browder, i översättning av
Margareta Eklöf, Albert Bonniers Förlag, 2015*

*Citatet på sid 260 ur Ögonvittnet av Sayragul Saulytbay och Alexandra Cavelius.
Översättning Lars Narin. Narin Förlag, 2021*

Albert Bonniers Förlag
Box 3159, 103 63 Stockholm
www.albertbonniersforlag.se
info@albertbonniers.se

ISBN 978-91-0-080423-7
© Jani Sallinen och Mathias Stähle, 2025
OMSLAG Miroslav Sokcic
FÖRSTA TRYCKNINGEN
TRYCK ScandBook, EU 2025

INNEHÅLL

Förord 7

Del I

Fångarnas dilemma	15
Brev från sjunde våningen	31
Två bröder	37
Den osynlige kontoristen	51
Mullvaden	67
Svarta pengar	81
Skuggspel	103

Del II

Tjekisternas fest	125
Röda nejlikan	137
Ensamma stjärnan	155
Målsökaren	169
Hydran från Brooklyn	185

Del III

Resenären	201
Professorn	217
Dekanen	237
Enhetsfronten	255

Del IV

Brevskrivaren i Riksdagshuset 277

Dokumentärfilmaren 297

Brevbomben i Önsta-Gryta 315

Agenterna i Järfälla 329

Legender 339

En svensk tiger 357

FÖRORD

Sveriges säkerhetspolitiska läge har förändrats radikalt på mindre än tio år. Den ryska annekteringen av Krimhalvön på vårvintern 2014 och den efterföljande invasionen av Ukrainas fastland nästan exakt åtta år senare har för alltid ritat om kartan över Europas säkerhetszoner. Konsekvenserna för svensk del är så stora att de knappt kan mätas.

Försvarsutgifterna har skjutit i höjden. I skrivande stund planerar regeringen lån på 300 miljarder kronor till upprustningen. Den tidigare vilande värnplikten har återinförts. Försvaret ska växa till mångdubbel storlek på några år och den 200-åriga svenska traditionen av neutralitetspolitik och alliansfrihet har ersatts av ett Nato-medlemskap där landet inlemmats under USA:s kärnvapenparaply. Bara det sistnämnda hade varit politiskt omöjligt så sent som för några år sedan.

Sverige har på ett enstaka årtionde gått från ett nedbantat försvar, in i ett kallt uppvaknande och vidare till en situation där det återigen finns en påtaglig risk för att krig bryter ut vid landets gränser eller når svenskt territorium. I denna nygamla världsordning, som ibland upplevs ha återuppstått plötsligt, har Sverige ansträngt sig för att visa att landet står med garden uppe.

Så har inte alltid varit fallet. Det märks tydligt när man gräver på djupet i de spionfall som avslöjats från millennieskiftet fram till idag att Sveriges motståndare aldrig slappnade av vid det kalla krigets slut. Sovjetunionen må ha gått under med ett

rostigt kvidande, innan det slutligen upplöstes även i formell bemärkelse på nyårsnatten 1991. Men det moderna Ryssland har, i sällskap av Kina och Iran, fortsatt att bedriva hemliga och illegala underrättelseoperationer på svensk mark med till synes tilltagande styrka. Detta under decennier då vi från en svensk horisont helst betraktat Östersjön som ett fredligt europeiskt innanhav.

Ryssland, Kina och Iran är de tre länder som ansetts utgöra de främsta hoten mot svenska säkerhetsintressen under den period vi granskar, och de är det än idag. Därför kommer vi här främst att fokusera berättandet på just deras verksamhet. Ryssland intar förstås en särställning i sammanhanget, nu som alltid. Landets underrättelsetjänster ”letar ständigt efter ett sätt att slå undan ett av benen på totalförsvarets bord”, som den tidigare svenske Mustchefen och generalmajoren Stefan Kristiansson nyligen beskrev saken för oss, under ett av många samtal vi haft med olika personer som varit i hemlig tjänst.

Det ligger förstås i sakens natur att sådana tysta krigsförberedelser sker i det fördolda. Men de senaste åren har spionverksamheten också förändrats på ett mycket publikt sätt. Den har uppenbarligen blivit aggressivare – mer komplex och mer dynamisk. Ett flertal misstänkta agenter och spioner har – till synes plötsligt och från ingenstans – dykt upp, avslöjats och gripits vid uppseendeväckande polisrazzior. Misstankarna mot dem har sedan ventilerats i mer eller mindre offentliga svenska rättsprocesser, samtidigt som stora delar av den konkreta bevisningen mot dem har dolts under hemligstämplar.

Det fall som väckt mest uppmärksamhet är utan tvekan rättegångarna mot den numera livstidsdömda spionen Peyman Kia och hans lillebror. De greps i Uppsala hösten 2021 och dömdes 2023 för att ha spionerat på uppdrag av den ryska militära underrättelsetjänsten GRU:s räkning. Säpo befarar att deras spioneri kan ha pågått under så lång tid som tio år innan det upptäcktes.

Bröderna gav Ryssland insyn i högst vitala delar av den svenska underrättelsevärldens mest slutna rum.

Innan domarna mot de båda Uppsalabröderna avkunnades pekades en rysk-svensk affärsman i Stockholm ut som teknikfixare åt samma ryska underrättelsetjänst – GRU. Han hade varit verksam i huvudstadsområdet så pass länge att man inte kan bli annat än förbryllad. Den rättsprocessen pågår fortfarande.

Bara några dagar innan vi skriver dessa rader greps en man som påstås ha bedrivit flyktingspionage och kartlagt uigurer i Sverige för Kinas räkning.

Kinas spionapparat är, som alltid, fullt aktiverad. Man kartlägger människor som anses hota kommunistpartiet, och man genomför enorma operationer för att komma över svenska innovationer.

Iran opererar på liknande sätt. Det är inte länge sedan två iranska agenter med falska identiteter utvisades ur riket efter att ha kartlagt svenska judar för att iscensätta attentat mot dem.

Nu, på våren 2025, har nyheterna precis avhandlat hur en rysk gästforskare skickats ut ur landet, anklagad för att vara rysk påverkansagent i den svenska universitetsvärlden.

Nästan alla de källor vi pratat med under arbetet med den här boken gör en sak tydlig: underrättelsehotet mot Sverige växer inte bara, det tar sig också nya former. Listan över händelser som inträffat i närtid kan göras betydligt längre, men ett förord är inte rätt plats för en utdragen uppräkningslista. Bakom alla dessa fall av olovlig underrättelseverksamhet – misstänkt såväl som bekräftad – döljer sig en del av svaret på frågan om huruvida Sveriges skyddsnät fungerar eller inte. Svaret står påfallande ofta att söka hos de människor som omfattas av misstankarna, och de som mött dem i vardagen.

Det är dem den här boken handlar om: spioner, säkerhetspoliser, anhöriga till spioner, åklagare, spionernas vänner och arbetskamrater.

Man bör heller inte glömma alla de som frivilligt eller ofrivilligt dragits in i underrättelsevärlden av andra skäl. Till exempel gängkriminella som åtar sig torpeduppdrag mot betalning för att skrämma politiska dissidenter till tystnad, och förstås inte heller dissidenterna själva. Det vill säga människor som lämnat länder som Kina eller Iran av politiska skäl, men fortfarande förföljs från sina forna hemländer.

Boken har också en annan grundläggande frågeställning: Hur väl fungerar egentligen Sveriges egna underrättelsetjänster idag? Är de rustade för det som händer?

Det tidigare nämnda Peymanfallet innehåller vardagliga inslag långt borta från agentromantikens glans, som familjeliv, karriär, lämning på förskola, shopping och pendling till jobbet. Det är därför ett av de fall vi kommer att fördjupa oss i.

Förhoppningsvis säger alla dessa berättelser oss också något om vad vi alla kan behöva tänka mer på, även om vi inte jobbar med underrättelseverksamhet själva. Vad ska en vanlig tjänsteman i en kommun, i en region eller vid en statlig myndighet vara uppmärksam på? Krävs samma försiktighet även inom den privata sektorn och hos egenföretagare? Vem kan bli måltavla, och hur ska man agera om man blir approcherad? Hur vet man ens om det är främmande makt det är tal om?

Som journalister strävar vi alltid efter att komma så nära de människor vi skriver om som möjligt, av respekt för dem själva (även en dömd spion bör få en chans att komma till tals med egna ord).

Några yrkestekniska reflektioner måste här tillfogas. *Främmande makt – Utländska spioner på svensk mark* är en journalistisk reportagebok som baseras på egna intervjuer och egen research. Källmaterialet vi använt härrör till stora delar från offentligt tillgängliga rättegångsprotokoll, polisutredningar, svenskt och utländskt arkivmaterial, samt ett oräkneligt antal möten med många människor.

Vi har i möjligaste mån besökt de platser vi beskriver och erbjudit de personer som beskrivs att ingående medverka i intervjuer. Men eftersom detta till mycket stor del handlar om hemlig verksamhet och människor som arbetar i hemlig tjänst, kan inte alla intervju-personer framträda under eget namn. Delar av källmaterialet kan inte redovisas öppet. En del personer som figurerar i reportagen behöver därtill anonymiseras av yrkesetiska skäl. Några av dem har försetts med fingerade namn. Vilka de är framgår i texten.

När det gäller de personer vi brevväxlat med har vi varit tydliga med att vi velat intervjua dem för bokens räkning redan när vi först kontaktat dem, så att alla som valt att svara oss också har förstått att deras skriftliga svarsbrev kan komma att citeras.

DEL I

FÅNGARNAS DILEMMA

1.

Femhundra dagar kom och gick. Fjorton till passerade. Så en gråmulen fredag lät de honom ta med sig papper och penna upp till sjunde våningen. Han hade gråtit först, för att han inte fick prata direkt med sin lillebror. Eller ens skicka en inspelad hälsning till honom. Det ville de inte tillåta. Så nu satt han ändå där – en trebarnspappa i 40-årsåldern med kontorsjobb, villa och flyende hårfäste – och skrev till sin lillebror.

”Hej ... jag hoppas att du, när du nås av detta brev, inte mår alltför uselt”, började han lite trevande. Bokstäverna följde de förtryckta raderna i kollegieblocket hela vägen ut i marginalen:

Jag låtsas inte ens försköna något genom att skriva hoppas du mår bra. En erfarenhet som du och jag nu tyvärr delar är att det inte finns något bra härinne. Bara olika grader av helvete.

Helvetet han talade om bestod i detta fall av 279 celler med nummerade dörrar i snörräta rader. De var fördelade över våningsplanen i ett brunglasat tolvvåningshus där inredningen ännu osade svunnet 1970-tal. Han visste inte säkert var brodern fanns. Antagligen satt han i en precis likadan cell.

Bakom varje dörr öppnade sig ett 7 kvadratmeter stort rum. Längs ena väggen stod en säng med galonmadrass och brandgult

överkast. Vid den andra fanns en väggfast stol framför ett lika orubbligt skrivbord. Lägg därtill en fastskruvad hylla och ett fönster med fem tjocka gallerstänger framför ett pansarglas som var så repigt att luften förvandlades till grå dager om persiennen öppnades. På andra sidan gatan skymtade anonyma husfasader.

Det hade småregnat hela morgonen. Ett disigt februariväder täckte rutorna framför skrivbordet med suddiga stänk. Särskilt mycket annat fanns inte att vila blicken på i det lilla rummet.

Halvannen meter från gallerfönstret hängde en porträttspegel. Spegelns avfasade träram var infälld i stenväggen. Bredvid den fanns en markerad kvadratmeterstor yta där det var tillåtet att hänga upp vykort och fotografier. Det som hamnade utanför plockades ner vid dagliga inspektioner. Sådana var reglerna. För säkerhets skull var den väggfasta klädkroken böjbar. Den skulle ge vika om något tyngre än en jacka hängdes över den. Var och en av byggnadens 279 celler hade konstruerats med samma tydliga tanke: ingen av de tusentals människor som låstes in i dem varje år fick hänga sig i taklampan eller i klädhängaren. Man fick inte ens ha egna ombyteskläder i rummet av samma skäl.

Varje gång de hämtade honom till en ny sittning i domstolen hängde en uniformerad häktesvakt in en kostym på den böjbara klädkroken och väntade i korridoren med dörren på glänt. När han bytt om ledde man ut honom till hissen, eskorterade honom genom en lång källargång och släppte in honom i en fönsterlös rättssal utan åhörare. Det var så dagarna såg ut numera och det färgade av sig på brevet.

Inte ens i rättssalen tilläts han prata med sin bror. De hölls alltid strikt åtskilda på minst en advokatlängds avstånd. När de sedan leddes tillbaka till cellerna väntade bara "oro" och "rädsla". Det var de orden han själv använde för att beskriva sina känslor av ensamhet och isolering. Ibland brukade han också tänka att

han kanske aldrig skulle få se sina barn igen, inte annat än på en videoskärm eller genom en repig plexiglasruta. Men det sista berättade han aldrig för sin bror. Istället skrev:

”Du får detta brev eftersom jag bett åklagaren om tillstånd att på något vis få förmedla en sak till dig”, och fortsatte:

Åklagaren har beslutat att ett brev tillåts. Jag är tacksam för det och tror att ett brev kommer att fylla sitt syfte. Vad är det då för syfte undrar du? Det första är att du ska känna dig övertygad om att det verkligen är jag och ingen annan som nu kontaktar dig. Det andra att du förstår och förhoppningsvis håller med om det beslut jag har fattat. Vad gäller den första delen kan du känna dig trygg med att allt som du läser är mina ord och att allt är skrivet utan några påtryckningar ...

Det kan förstås tyckas vara ett udda sätt att påbörja ett brev till sin lillebror. Men brodern var misstänksam och situationen de befann sig i speciell.

Tidigare denna vecka så hade jag ett kompletterande förhör ... I samband med det förhöret berättade jag precis hur det ligger till. Jag la så att säga alla kort på bordet. Det betyder att jag givetvis berättade om de delar jag gjort. Jag berättade även om de delar du har varit delaktig i. Så för att prata klarspråk [berättade jag] om oss båda.

För att vara en konversation mellan två bröder, som vuxit upp tillsammans, fortsatt att umgås i vuxen ålder och därefter låsts in i varsin cell utan att kunna tala med varandra, var det ett påfallande stramt och opersonligt brev som författades på sjunde våningen i Kronobergshäktet i Stockholm denna regniga fredag i mitten av februari 2023. Andemeningen i brevet var dock lätt att förstå. Han

ville få lillebrodern att bryta tystnaden och börja svara på de frågor som ställts till dem i polisens många och långa förhör.

”Det som har skett har skett. Jag önskar innerligt att det inte hade hänt. Vi kan inte påverka det förflutna, men vi kan påverka det som sker framöver”, avrundade han och undertecknade brevet med sitt förnamn: Peyman.

2.

En dryg månad efter att han författat brevet till sin lillebror satt den svenske spionen Peyman Kia bakom pansarglasat i Stockholms tingsrätts underjordiska säkerhetssal i väntan på att nästa hovrättsförhandling skulle börja. Rättegångarna mot de två bröderna hade redan pågått ett bra tag.

Vi satt på åhörarläktaren bakom Peymans rygg och undrade hur hans tankar gick efter alla sittningar i rättssalen. Vi hade nyligen läst det fyra sidor långa och ganska kryptiska brev han skrivit till lillebrodern Payam i Kronobergshäktet samma vår. Nu satt Peyman alldeles stilla längst ut till vänster i det fönsterlösa rummet, på de anklagades bänk, med armbågarna vilande på armstöden och händerna knäppta över magen. Under den kommande timmen skulle han komma att sitta kvar i nästan exakt samma ställning utan att röra sig. En enda gång vände han sig om och sneglade upp mot den nästan tomma åhörarläktaren på andra sidan pansarglasat och för ett ögonblick verkade det nästan som om han tittade rakt på oss.

Det var då vi bestämde oss. Vi skriver ett eget brev och ser om han svarar. Det inleddes så här:

*Hej Peyman,
vi har bara setts en gång och kanske kommer du inte ens ihåg
det. Vi satt med som åhörare under den öppna förhandling*

som hölls i hovrätten den 5 april 2023 cirka klockan 11.30 längst fram på åhörarläktaren. En av oss hade en vitblå Stetson-keps och skägg (med anteckningsblock), en av oss vit skjorta och grå kavaj (med laptop i knät). Vi heter Jani Sallinen och Mathias Ståhle, och är journalister och författare. Till vardags är vi kollegor, anställda på Svenska Dagbladet. Vi har även skrivit boken Vapensmederna – männen som beväpnar Sveriges kriminella (Norstedts, 2021) tillsammans och vi har samarbetat i journalistiska projekt på SvD ett antal gånger. Nu skulle vi gärna vilja intervjua dig. Dels för att vi skrivit om ditt fall i SvD under rättegången, men också för att vi arbetar med en bok om några av de spionärenden som uppmärksammats i Sverige de senaste åren. Bland annat ditt fall.

Det var en chansning förstås, att skriva brev till en snart livstidsdömd spion medan de sista rättegångsdagarna mot honom ännu pågick, och fråga om han ville träffas och prata när domen fallit. Men här var ett brev det enda sättet som fanns att nå fram.

Vi visste redan att Peyman var en flitig brevskrivare som gärna skrev både långt och detaljerat. Under de första nio månaderna han suttit häktad hade han beviljats tillstånd att skicka och ta emot sammanlagt 89 brev av privat karaktär från och till sin cell. Brevet till lillebrodern bör därmed ha blivit det nittionde i ordningen och att döma av innehållet i det verkade det inte orimligt att han faktiskt hade något att berätta som inte sagts förut.

Vi skriver till dig för att vi vill höra din egen version av hur du hamnade där du är idag. Vi vill gärna lyssna till dina egna tankar kring det som hänt, för att bättre förstå vem du är, berättat med dina egna ord.

Helst ville vi ses för en riktig intervju, när domen fallit och han kunde ta emot besökare, förklarade vi.

Varför behöver vi då träffa dig? Det finns ju redan en utförlig beskrivning av dig som person i Säpos förundersökning och den har vi förstås läst. Noggrant. Men det är alla andras, inklusive myndigheternas, version av dig som återges i förundersökningen. Du omnämns där som: en kärleksfull familjefar, noggrann, extremt fyrkantig, snål, [en person som] gillar strategispel, [är] bruten och ledsen, en grym basketcoach, [har] lätt att föra sig socialt, [är] pragmatisk, en 'hotsnot' som varken röker eller dricker, du har tillbringat en stor del av din tid med barnen, [du anses vara] bekymmerslös, artig och en person med stor integritet. Utöver det finns väldigt många beskrivningar av dig och ditt liv som är skrivna av din bror Payam.

Bänkarna på vår sida av pansarglasat var i stort sett folktomma. Det fanns bara en ensam reporter i brun trenchcoat från TT på pressläktaren, trots att detta var en av mycket få rättegångsdagar då åhörare överhuvudtaget tilläts närvara vid Peymanrättegångarna. De stora nyhetsredaktionernas intresse för Peyman Kia hade svalnat under våren, trots att detta var det största svenska spionfallet på många decennier.

I början av rättsprocessen hade Peyman ofta jämförts med de kända spionerna Wennerström och Bergling i nyheterna. Överst Stig Wennerström hade dömts till tjugo års fängelse för grovt spioneri efter att ha gripits 1963. Säkerhetspolisen Stig Bergling hade fångats in i Israel 1979 och sedan dömts till livstid i Sverige. Båda hade spionerat åt Sovjetunionen och fallen har genom åren rönt enorm uppmärksamhet i svensk kriminallitteratur.

Åklagarna och Säpo ansåg att Peymanfallet var fullt jämförbart